

логічних вимог установлений у розмірі 5 млн євро. По-третє, для покращення інформаційної складової банківської ліцензії визначити чіткий перелік операцій, який банк має право здійснювати після отримання ліцензії, що суттєво покращить дієвість механізму регулювання та нагляду.

Бібліографічний список

1. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс]: Закон України від 7 грудня 2000 р., № 2121—14 // Законодавство України : сайт. — Електрон. дані і прогн. — К., 1994—2012. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
2. Положення про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів [Електронний ресурс] : Постанова Правління Національного банку України від 08 вер. 2011 р., № 306 // Законодавство України : сайт. — Електрон. дані і прогн. — К., 1994—2012. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1203-11>
3. *Степаненко А.* Деякі актуальні питання удосконалення управління банківською системою / А. Степаненко // Банківська справа. — № 4. — 2007. — С. 35—42.
4. Національний банк України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт. Режим доступу: www.bank.gov.ua
5. Європейський центральний банк [Електронний ресурс] / Офіційний сайт. Режим доступу: www.ecb.int

Стаття надійшла до редакції 10 червня 2013 р.

УДК 336.71

Р. В. Корнилюк, к.е.н,
старший викладач кафедри банківської справи,
Є. Е. Сікорська,
студентка фінансово-економічного факультету,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ІНОЗЕМНІ БАНКИ В УКРАЇНІ: ВИХІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНВЕСТИТОРІВ

АНОТАЦІЯ. Здійснено довгостроковий ретроспективний аналіз ключових фінансових показників розвитку іноземних банків в Україні. Особливу увагу приділено причинам та наслідкам виходу окремих європейських інвесторів та посилення ролі вітчизняного і російського капіталу в банківській системі України.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: іноземні банки, рух капіталу, банківська система.

АННОТАЦИЯ. Осуществлен долгосрочный ретроспективный анализ ключевых финансовых показателей развития иностранных банков в Украине. Особое внимание уделено причинам и последствиям выхода отдельных европейских инвесторов и усиления роли отечественного и российского капитала в банковской системе Украины.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: иностранные банки, движение капитала, банковская система

ABSTRACT. Retrospective time series analysis of foreign banks activity in Ukraine is conducted. Particular attention is devoted to the causes and effects of european investors withdrawal and strengthening the role of local and russian capital in the Ukrainian banking system.

KEY WORDS: foreign banks, capital flows, banking system.

Протягом 2011—2013 рр. посилилась тенденція до продажу банків європейськими інвесторами кредитно-фінансових установ в Україні. У зв'язку зі збільшенням кількості випадків виходу європейського капіталу лишається відкритим ряд питань наукового і прикладного характеру: з яких саме банків виходитимуть інвестори — з усіх іноземних чи тільки із підгрупи найменш фінансово стійких? Чому іноземні інвестори не покинули нашого ринку відразу після кризи? Скільки ще банків змінять інвесторів в найближчому майбутньому? Які наслідки матиме цей процес для клієнтів банків? Як саме зміниться структура банківської системи і як це позначиться на економіці?

Концентрація уваги на фактах виходу інвесторів замість комплексного погляду на банківський ринок призводить до хибних висновків навіть у середовищі аналітиків. Так, зафіксовані випадки перепродажу банків часто розглядаються як загальна тенденція, що торкається всіх без винятку банків з іноземним капіталом, особливо західноєвропейських. Подібні узагальнення породжують тези про те, що у близькому майбутньому Україна позбудеться майже всіх банків з іноземним капіталом, що іноземні банки є менш надійними у порівнянні з вітчизняними та ряд інших дискусійних припущень [1].

Перш ніж погоджуватись з наведеними вище висновками, пропонуємо виявити причини і мотиви дезінвестицій, визначити ринкову частку проданих банків, дослідити їхній фінансовий стан, особливо важливо знайти спільні риси банків, з яких виходять нерезиденти, а також, замість умоглядних узагальнень, дослідити чим покинуті західними інвесторами банки відрізнялись від тих, що лишилися на ринку.

Проблематикою впливу іноземних банків на банківську систему України займаються такі вчені як У. В. Владичин, О. О. Грищенко [2], О. В. Дзюблюк [3], І. Б. Івасів, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова, В. В. Оніщенко, Є. С. Осадчий, М. І. Савлук, Т. С. Смовженко, С. Шумська [4], В. Подчесова та інші. Проте, більшість наукових статей про іноземні банки присвячені докризовому періоду або лиш поверхнево торкаються питання відтоку європейського банківського капіталу.

Мета даної наукової статті — проаналізувати глибинні причини виходу іноземних банків з України у 2010—2013 роках і виявити характерні особливості подальшого процесу перерозподілу власності на банківському ринку. Наш метод базувався на ретроспективному аналізі фінансової звітності дочірніх іноземних банків з 01.01.2003 р. по 01.01.2013 р. Як свідчить аналіз динаміки активів, банки, з яких вийшли європейські інвестори, не були системно значущими. Іноземні інвестори виходили з участі в банках другого ешелону, обсяг активів яких різко знизився після кризи і складав менше 10 мільярдів гривень на початок 2013 року. Іншою групою фінансових інституцій, акціонери яких покидали український ринок, були невеликі банки з обсягом активів менше 4 млрд. грн., зміна власників котрих не мала суттєвого впливу на банківську систему (рис. 1).

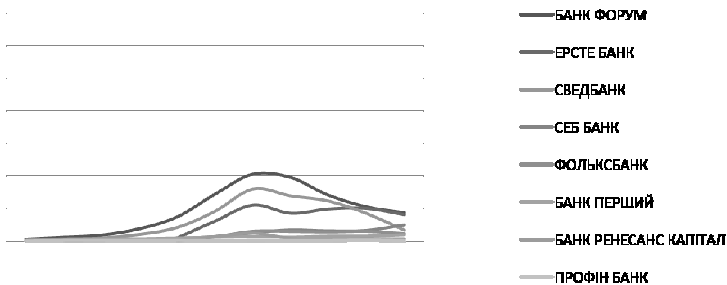

Рис. 1. Динаміка активів банків, що змінили іноземних власників, млн. грн. [5]

Найбільші західноєвропейські банки з розвинутою територіальною мережею і активами понад 20 мільярдів гривень лишаються на ринку попри суттєві втрати ринкової частки, викликані

проблемною заборгованістю (рис. 2). Топ-менеджери системних «дочок» європейських банків часто спростовують чутки про продаж, які не раз виникали і тиражувалися пресою [1].

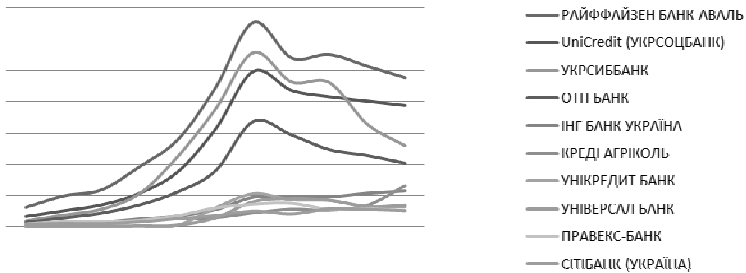

Рис. 2. Динаміка активів іноземних банків з західними власниками, млн. грн. [5]

Варто також підкреслити, що банки «другої ліги», власники яких лишилися незмінними (ІНГ Банк, Креді Агріколь, Правекс Банк), не зазнали настільки відчутного падіння активів після кризи, як їхні конкуренти, відображені на рис. 1. Відтак тенденція виходу інвесторів з банків «другого ешелону» не має суттєвих підстав для продовження.

Проведений аналіз зміни індикатора рентабельності власного капіталу (ROE), засвідчив, що усі продані західні банки мали нижчу, ніж в конкурентів, ROE не лише після кризи, але й протягом 2003—2007 років (рис. 3).

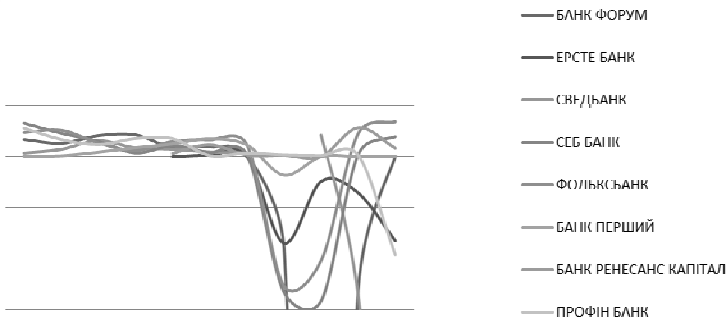

Рис. 3. Динаміка ROE банків, що змінили іноземних власників, % [5]

Як бачимо на рис. 4, банки, що лишилися, зазвичай більш рентабельні.

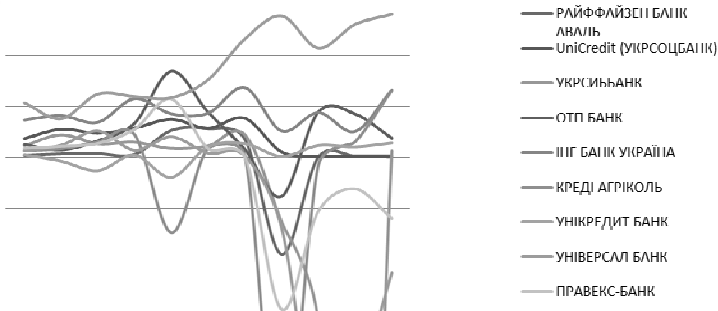

Рис. 4. Динаміка ROE західних банків, що лишилися на ринку, % [5]

Цілком логічно, що материнські структури вирішили позбутися низькоприбуткових активів, які під час кризи генерують збитки, порівнювані з власним капіталом. Проте, відхід менш успішних європейських акціонерів ще не означає автоматичної втрати зацікавленості решти західних інвесторів до банківського бізнесу в Україні: через зниження ринкового коефіцієнту P/BV вони наразі не готові продати дочірні фінансові інституції, що захопили високу ринкову частку, володіють лояльною клієнтською базою та мають кращу історію рентабельності за довгостроковий період.

Окрім низької рентабельності капіталу, продані західними інвесторами банки вирізняються вищою часткою проблемних кредитів, відображених у коефіцієнті резервування від кредитних ризиків. Більшість іноземних банків, що змінили інвесторів (*Commerzbank, Erste, Swedbank, SEB, Volksbank*), страждали від надмірно високих резервів, які їм приходилось формувати, щоб виконати нормативні вимоги НБУ та дотримуватись міжнародних стандартів фінансової звітності (рис. 5).

Серед проданих три банки демонстрували низьку частку кредитних резервів, однак всі вони невеликі за масштабом діяльності. Мова йде про Банк Грузії (нині «Перший»), Профінбанк та Ренесанс-капітал. Продані іншим українським інвесторам псевдоіноземні Кредитпромбанк і ВіЕйБі банк, які однак згідно з бук-

вою закону належали до банків з іноземним капіталом [6, ст. 1], мали середньоринкові значення коефіцієнту резервування кредитів.

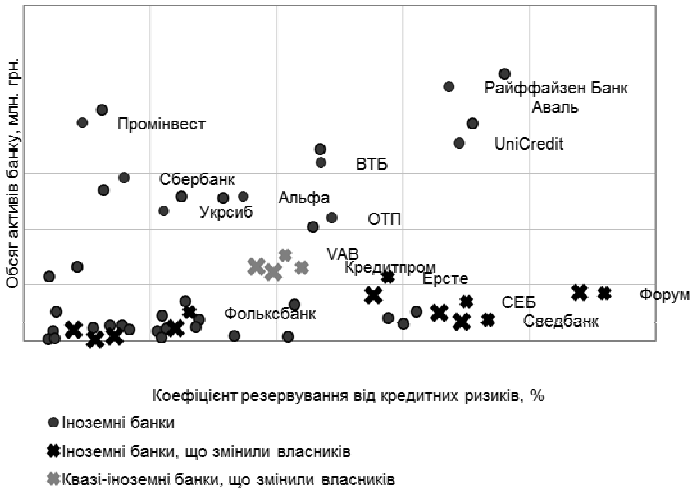

Рис. 5. Розподіл іноземних банків за обсягом активів та коефіцієнтом резервування під кредитні ризики, станом на 01.01.2013 р. [5]

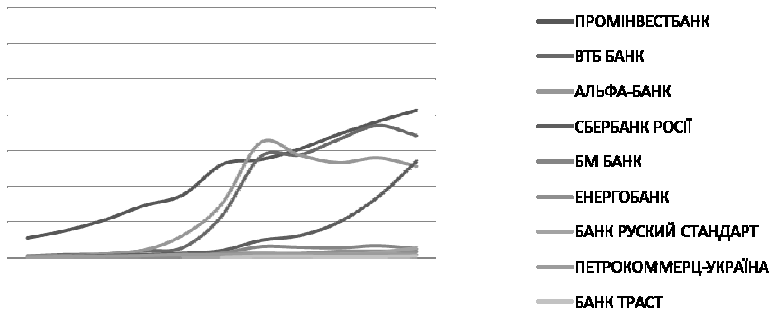

Рис. 6. Динаміка активів іноземних банків з російським капіталом, млн. грн. [5]

На відміну від європейських, банки з російським капіталом демонструють сталий приріст активів (рис. 6). Особливо успішні на українському ринку банки з державним капіталом — ВТБ та Сбербанк Росії, які мають опосередкований доступ до бюджетних ресурсів та державних гарантій Російської Федерації, підкріплених значними доходами від нафтогазового експорту. Приватний Альфа Банк протягом минулого року активно скуповував кредитні портфелі донедавна французького Профінбанка і російського державного Промінвестбанка, а в рамках угоди з Дельта-банком отримав частину колишніх клієнтів Сведбанка та Укрпробанка [1].

Орієнтація на роздрібний ринок виявилась виграшною у посткризовий період: традиційно високі проценти за дрібними споживчими кредитами дозволяють легко залучати гроші вкладників, короткий кредитний цикл у порівнянні з іпотечним бізнесом надає банку стратегічної гнучкості. Вагомою перевагою є те, що російські банки, на відміну від європейських, пізніше увійшли в національний банківський ринок, таким чином вони не встигли видати населенню значних обсягів кредитів, суттєва частка яких після кризи виявилась проблемною.

В російських власників наявні також геополітичні цілі щодо розширення присутності на банківському ринку України, про що свідчить як висока частка державних та квазі-державних акціонерів в капіталі російських банків, так і низька рентабельність дочірніх установ. Відтак, загальна частка іноземних банків в Україні не знижується, відбувається перерозподіл власності — європейських інвесторів заміщують російські банки, яким близькі існуючі умови для ведення бізнесу.

Підсумовуючи результати проведеного дослідження варто підкреслити, що вихід окремих західних інвесторів був зумовлений не лише тягарем проблемних докризових кредитів та втраченою перспективою для росту, а й низькою ринковою часткою та відсутністю «історії успіху». Слабка позиція на ринку не дозволяє скористатись ефектом масштабу, без якого роздрібний банківський бізнес стає малорентабельним. Рішення деяких європейських акціонерів вийти з гри виглядає цілком виправданим в умовах високого конкурентного тиску з боку як вітчизняних, так і системних іноземних банків. Як не парадоксально, вихід європейських інвесторів частково був зумовленим вищими стандартами ведення бухгалтерської звітності, що генерувало вищі витрати на фор-

мування резервів. Так, система внутрішнього контролю в рамках міжнародних холдингів не допускала звичних вітчизняним бухгалтерам маніпуляцій з нарахуванням резервів під кредитні ризики. Фінансова підтримка з боку материнських структур гальмувалася проблемами з суверенним боргом в Європі і жорсткими вимогами «Базель III».

Попри все, окреслені причини не дуже коректно поширювати на решту банків, оскільки відбувається простий еволюційний процес: виходять менш конкурентоздатні в українських умовах холдинги та банки з т.зв. стратегією розвідників, тоді як більша частина європейських фінансових установ поки-що лишаються на ринку. З дочірніх західних банків на ринку zostалися в основному «великі гравці», котрі намагаються утримати лідерські позиції та адаптуватись до нових посткризових умов, змінюючи структуру активів, знижуючи їхню дюрацію через заміщення іпотечних позик короткостроковими споживчими і картковими кредитами. Також європейські банки змінюють і галузеві напрями кредитування: замість ріелторських проектів більш активно кредитують агрохолдинги.

На нашу думку, наслідки виходу окремих західних інвесторів надмірно драматизуються, оскільки втеча західного капіталу проходить цивілізовано: не було жодного дефолту, відбувається лише зміна власників. Вкладники мають можливість отримати назад свої кошти і переоформити депозит в іншому західному банку.

З іншого боку, не слід розглядати відтік європейського капіталу як позитивну тенденцію. Зі зменшення кількості західних інвесторів гальмуватиметься розвиток європейських стандартів ведення бізнесу, ризик-менеджменту і прозорості банків. Показово, що міжнародні кредитні рейтинги більшості проданих банків були понижені з огляду на падіння рівня зовнішньої підтримки.

Збільшення масштабів банківських розпродажів залежатиме від глобальної економічної динаміки, ситуації з суверенним боргом в Європі, монетарної політики НБУ, трендів у банківському законодавстві та росту купівельної спроможності населення. Іноземні банки, що лишилися зі старими власниками, виглядають відносно стійкими. За нашими прогнозами великі банки з іноземним капіталом продовжать роботу на українському ринку в 2013—2014 р.р. Частина європейських банків може продовжити оптимізацію бізнесу, в т.ч. скорочення територіальної мережі та продаж проблемних кредитів. Згорання діяльності окремих існуючих іноземних

банків буде пов'язане з політикою материнських структур та фінансовою нестабільністю в країнах походження капіталу.

Бібліографічний список

1. Forbes-Украина: банки [Електронний ресурс]. — Доступний з <http://forbes.ua/tags/all/705-bank>
2. Грищенко О. О. Іноземні банки в Україні: подальша діяльність чи вихід з ринку? / О. О. Грищенко // Культура народів Причорномор'я: науковий журнал. — 2012. — № 229. — 35—38 с.
3. Дзюблюк О. Глобалізаційні процеси та участь іноземного капіталу у розвитку вітчизняної банківської системи / О. Дзюблюк // Банківська справа. — 2008. — № 2. — С. 37—45.
4. Міжнародні злиття та поглинання у фінансовому секторі: світові тенденції та особливості їх прояву в Україні / С. Шумська, Б. Степаненко-Липовик // Галицький економічний вісник. — 2012. — № 5(38). — С.173—185.
5. Офіційний веб-сайт НБУ [Електронний ресурс]. — Доступний з <http://www.bank.gov.ua>
6. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7.12.2000, № 2121-III // ВВР — 2001. — № 5, 6. — С. 36.

Стаття надійшла до редакції 14 червня 2013 р.

УДК 336.71:332

І. В. Краснова, к.е.н., доц.,
доцент кафедри менеджменту
банківської діяльності,

В. Г. Шевалдіна, к.е.н.,
доцент кафедри менеджменту
банківської діяльності,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК РИНКУ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК В УКРАЇНІ

АНОТАЦІЯ. У статті досліджені основні фактори, які мають вплив на довгостроковий розвиток ринку платіжних карт в Україні за допомогою PEST-аналізу.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ринок платіжних карток, макросередовище, PEST-аналіз, фактори.